

Carl von Linné som brevskrivare

Av Hedvig Bruzæus

Den 23 maj 2007 var det tre hundra år sedan Carl von Linné (1707-1778) föddes. Det nationella, regionala och lokala jubileumsfirandet av vår störste vetenskapsman kom att bli genomgripande. Så även på Postmuseum, där museet bidrog med en längre utställning, ett pedagogiskt program för skolor och en föreläsningsserie om sex föredrag.

Syftet med utställningen var att försöka skapa ett porträtt av människan Carl von Linné och att visa en mer okänd sida av honom, nämligen brevskrivaren Linné.

Men redan 1978 gjordes en utställning på Postmuseum kallad *Linné på frimärken*. Två samlingar visade då frimärken och stämplor med anknytning till Carl von Linné, lärjungarna samt några av hans samtida.

Vem var Carl von Linné?

Det är kittlande att ställa sig frågan: "Vem var Carl von Linné?" Frågan är förstås omöjlig att besvara, och det är heller inte min ambition, men den är ändå oundviklig och intressant att ställa sig.

Linné föddes i en tid av upptäckaranda, då vetenskapsmännen tävlade om att försöka förklara världen. Hans förmåga till att metodiskt organisera fakta motsvarade tidens behov. I *Systema Naturæ* delade han in naturen i tre riken: växter, djur och stenar. Han lade grunden till moderna vetenskapliga system för klassificering och benämning av djur och växter genom att använda sig av två latinska ord, ett för släktet och ett för arten, t.ex.: *Passer domesticus* (gråsparv), *Bellis perennis* (tusensköna),

HEDVIG BRUZÆUS är född 1964 i Lund.

Hon är fil.kand. i drama och teatervetenskap samt etnologi vid Stockholms universitet.

Genomgått utbildning i utställningsgestaltning vid Linköpings universitet, Campus Norrköping.

Verksam som museipedagog samt utställningsproducent vid Postmuseum sedan 1996 och ansvarar för basutställningen "Märkvärdigt!".

Medverkat i *Postryttaren* 1998, 2003 och 2006.

Homo sapiens (människa). Linnés idéer om växternas sexualsystem var också banbrytande.

Det som finns skrivet om och av Linné, de muntliga berättelserna om honom, hans miljöer som professorsbostaden i Uppsala och sommarhuset Hammarby, tillsammans vittnar de om en ytterst mänsklig person. Han var en man som arbetade hårt, som blev utmattad periodvis och brottades med ekonomiska bekymmer. Han var förtjust i att undervisa och briljant som pedagog. Linné tycktes känna starkt för barndomens somrar och återvände gärna till Småland och barndomshemmet i Stenbrohult. Han kallade Stenbrohult en av de "vackraste platser Sverige framavlat".

Gudstron var stark sedan barndomen, liksom den egna tron på sig själv. Han myntade uttrycket: *Gud skapade - Linné ordnade*. Men han var också prestigemedveten och strävade hela livet efter erkänsla och bekräftelse.

Linnés barndom

I småländska Råshult föddes den 23 maj 1707 en pojke som fick namnet Carl. Han kom till världen efter en svår förlossning och hans hår var vitt som snö. Men hans mor hade önskat sig en flicka. Han var Christinas (1688-1733) och Nils Ingemarsson Linnæus (1674-1748) förstfödde son. Nils Linnæus var präst i Stenbrohult. Han hade gift sig med kyrkoherdens äldsta dotter, Christina Broderonia. Nils hade, vid inskrivningen på universitetet, tagit namnet Linnæus efter en lind hemma på gården.

År 1708 dog pastor Broderonius och Nils utnämndes till kyrkoherde i Stenbrohult, en dryg kilometer från Råshult. Familjen fick nu flytta in i prästgården. Christina födde sedan tre flickor och ytterligare en son, Samuel (1718-1797), som efterträdde sin far som kyrkoherde. Samuel kallades "bikonungen" efter en liten bok om biodling som han hade skrivit.

Nils var amatörbotanist och hade fler sorters växter i sin trädgård än någon annan i Småland. Han beskrivs som rättskaffens och munter. Christina omnämns som begåvad, energisk och mycket gudfruktig. Hon ogillade starkt Carls önskan att läsa medicin. Hon ångrade hela livet att hon suttit så mycket ute i den vackra trädgården med honom när han var liten. Christina ville, såsom traditionen bjöd, att den äldste sonen Carl skulle läsa till präst. Nils Linnæus var däremot förtjust över sin sons intresse för växter och gav honom blommor att hålla i handen när han grät som liten. Fadern påpekade också en gång för sin son, under en utflykt till Möcklanäs, att aldrig glömma namnen på örter och växter. Vid fyllda sju år fick Carl ett eget trädgårdsland att sköta. Detta lidelsefulla intresse för namn och örter bevarade Linné till livets slut. Han återvände alltid med glädje till sitt tidiga hem. Kanske ett tecken på en lycklig barndom?

Carl började i trivialskolan i Växjö men vantrivdes, skolkade under sommarmånaderna och gav sig ut för att leta efter växter. Han fick sköta rektorns trädgård en tid. Provinsialläkaren Johan Rothman (1684-1763)

Linnés hus i Uppsala, numera Linnémuseum.
Foto: Erik Hamberg 2007.

Linnaeus's house in Uppsala, now
the Linnaeus museum.

Photo: Erik Hamberg 2007.

uppmuntrade hans botaniska intresse – alla läkare var botanister vid den här tiden – och väckte hans intresse för medicin. Carl lekte doktor med sina syskon och började fundera på en karriär inom läkekonsten. Men han vågade inte berätta för sina föräldrar att han tänkte läsa medicin. De hade offrat så mycket för att han skulle kunna studera till präst.

Rothman erbjöd sig dock att undervisa Carl i botanik och fysik i sitt eget hem. Nils accepterade, men det tog månader innan han i sin tur vågade tala om det för Christina. Botanik blev efter det ett fult ord i hemmet och lillebror Samuel blev strängt förbjuden att arbeta med blommor i fortsättningen.

Linné och Posten

Carl von Linné bedrev en stor del av sitt arbete genom att korrespondera. Han underhöll viktiga kontakter med hjälp av sin flitiga, globala brevväxling. Lite tillspetsat kan man säga att Linné inte hade kunnat bedriva sin verksamhet utan postverket. Han var beroende av postgången och han fäste stor vikt vid den. Under sin tid som läkare i Stockholm 1738-1741 använde sig Linné av stadens enda postkontor, beläget på Lilla Nygatan 6. I Uppsala låg postkontoret halvvägs mellan slottet och domkyrkan.

Postkontoret i Uppsala
var inrymt i denna byggnad 1762-1872.
Foto: Erik Hamberg 2007.

The post office in Uppsala
was located in this building 1762-1872.
Photo: Erik Hamberg 2007.

Brevmängden ökade markant under frihetstiden. Linné sände sina tjänstebrev som fribrev. Fribrevsrätt tilldelades institutioner och enskilda som kunde sägas tjäna statens intressen.

Dit hörde Vetenskaps societeten i Uppsala, som Linné var knuten till, men även Läkaresällskapet och senare Kungl. Vetenskapsakademien i Stockholm. Missbruk förekom dock och vid ett tillfälle fick Linné en anmärkning av överpostdirektör Leonhard Klinckowström (1685-1759). Inga privata hälsningar eller noteringar fick medfölja om breven skulle befordras som fribrev. Ett brev som var avsänt till Linnés nära vän och läkarkollega Abraham Bäck (1713-1795) innehöll en privat hälsning. Bäck lyckades tala Klinckowström till rätta och Linné lovade troskyldigast att aldrig mer upprepa denna förseelse.

Linné färdades under sina resor i Sverige på vägar som också var postvägar: till Lappland, Dalarna, Gotland, Öland, Västergötland, Bohuslän, Dalsland, Småland och Skåne. Vägarna i Sverige var emellertid så dåliga att man lättast tog sig fram till häst eller i böndernas öppna kärror. I Europa, där vägarna var bättre, färdades man däremot med postdilgens. Ett försök att införa diligenstrafik mellan Stockholm och Uppsala gjordes av Jakob Wallrave 1722, men frå-

gan om regelbunden trafik avslogs av bondeståndet.

Linné, som promenerade raskt, brukade gå de dryga åtta kilometrarna mellan Uppsala och sommarbostaden Hammarby. Det var helt enkelt lättare samla in fröer och växter till fots.

Linnés korrespondens

Linnés korrespondens omfattar 5,500 bevarade brev. Drygt 3,000 är till Linné och ca. 2,000 från honom. Antalet korrespondenter uppgår till hela 600. Breven är skrivna under femtio år, från 1728 till 1778. Under 1760-talet skrev och mottog Linné flest brev. Det finns idag 1,700 bevarade brev från denna tid. Större delen av breven till Linné såldes till England efter hans död och tillhör idag The Linnean Society of London, grundat 1788.

Linné var skicklig på att knyta kontakter. Dessa upprätthölls sedan genom livslånga brevväxlingar, där såväl tankar som pressade växter, frön och böcker utbyttes.

Korrespondensen utgjorde ett globalt nätverk. Det sträckte sig från Sverige i norr till Afrika i söder och från Nordamerika till London och S:t Petersburg. Det största brevutbytet ägde ändå rum mellan Stockholm och Uppsala med omnejd. Linnés förtroliga brev till bäste vännen och livläkaren Abraham Bäck sträcker sig mellan åren 1741-1776 och innehåller inte mindre än 523 brev. De bevarade breven från Bäck är färre, endast ett femtontal finns kvar idag. Ett stort brevutbyte ägde även rum mellan Linné och Kungl. Vetenskapsakademiens sekreterare, först Pehr Elvius d.y. (1710-1749) och sedan Pehr Wilhelm Wargentin (1717-1783).

Linné som brevskrivare

I breven framstår Linné som en modern och effektiv brevskrivare. Han har alltid ett syfte när han skriver, något han vill ha svar på, eller insamlat, ett uppdrag till någon av sina korrespondenter. Det är lätt att dra paralleller till våra dagars mejlutväxling. Samtidigt blandade Linné friskt privat och of-

fentligt i sina brev. Han anförtrodde sig gärna, speciellt till Bäck, men även till flera andra av sina vänner och förtrogna, ofta i samband med den massiva kritik han stundom utsattes för av sina meningsmotståndare och kritiker. Men han skrev även om det dagliga livet och arbetet.

Familjen var viktig för Linné. Både den han föddes i och den han bildade med hustrun Sara Elisabet Moraea (1716-1806), Sara Lisa, från Falun. I ett brev till bäste vännen, Abraham Bäck, bekymrade han sig över det som många även idag brottas med; hur vi ska få tillvaron att gå ihop med arbete, hem, familj och hälsa:

”jag är i ett bedröfwat hushåld; min son sjuknade först; därpå 2 mine döttrar; igår min 3:die dotter och 2 pigor, och min hustru som wakat många nätter går och klinkar; jag har kient något ont i stortäen (...) Det kostar nu på att wara en pater familias.”

Utställningen på Postmuseum

Det material som fanns att ösa ur var Linnés stora korrespondens, både som avsändare och mottagare. Ur denna brevsörd valde museet tillsammans med Eva Nyström och Ann-Mari Jönsson från Linnékorrespondensen ut ett tjugotal brev. Dessa brev fick sedan likt postala milstolpar mäta upp vägen, d.v.s. Linnés liv, åt besökaren. Utställningen inledde sin berättelse om Linné i ungdomsåren, eftersom det första kända brevet från Linné är daterat 1728.

I utställningens första rum fick vi möta Linné som avsändare av tolv brev. Nio stycken av dessa visades i original i specialtillverkade skyddsmontrar, skänkta av Postmusei Vänner. Breven presenterades i kronologisk ordning och berättade historien om Linnés liv. Det var brev till hans första mentorer, doktor Kilian Stobæus d.y. (1690-1742) i Lund och professor Olof Celsius (1670-1756) i Uppsala och till kritikerna och meningsmotståndarna, Christian Gottlieb Ludwig (1709-1773) i Leipzig och Albrecht von Haller (1708-1777) i Göttingen.

Carl von Linné skrev förstås till hustrun

Frimärke med Linnés porträtt, efter en pastell av Gustaf Lundberg, vilket gavs ut till 300-årsjubileet av Linnés födelse 2007.

Stamp with Linnaeus's portrait, from a pastel by Gustaf Lundberg; the stamp was issued in 2007 to commemorate the 300th anniversary of Linnaeus's birth.

Sara-Lisa och till Fredrik Hasselqvist (1722-1752), en av hans främsta lärjungar, till gode vännen, greve Carl Gustaf Tessin (1695-1770) och till bäste vännen, livläkaren Abraham Bäck, för att nämna några.

I utställningens andra rum mötte vi Linné som adressat. Det var åtta av hans lärjungar, eller apostlar, som han själv valde att kalla dem, som skrev hem från fem kontinenter till sin högt värderade lärare. Apostlarna var alla unga män, hungriga på liv och äventyr. Men de var också hungriga på ära och berömmelse. Resan var ett steg i karriären. De reste världen över med uppdrag att samla in material från flora och fauna. Livsödena är starka och flera av dem fick sätta livet till, allt för vetenskapen och botaniken. Museet ansökte om att få låna originalbrev från The Linnean Society i London men de visade sig vara inbundna och omöjliga att visa varför vi fick nöja oss med mycket bra kopior.

Några brev från Linné

Brev till välgörare

Ett av Linnés tidigaste brev är daterat 1729 och sänt från Uppsala till *Kilian Stobæus*. Stobæus var en framstående läkare i Lund. Linné fick bo hos doktorn under sitt första studieår innan han bestämde sig för att flytta till Uppsala, på grund av den bristfäll-

Frimärke från 2007 med linnea, den blomma som Linné givit sitt eget namn.

Stamp from 2007 with a Linnaea flower (Linnaea Borealis), the plant that Linnaeus named after himself.

liga undervisningen i Lund. De kom till en början inte så väl överens. Stobæus tyckte att Linné var sjaskig och Linne beskrev Stobæus som "en sjukling, enögd, krumpen på ena foten, ständigt plågad av migrän, hypokondri och ryggvärk". Linné tillbringade mycket tid i Stobæus kabinett med mineral, skaldjur, fåglar och pressade växter.

Men han ville framförallt få tillgång till Stobæus' bibliotek. Efter en överenskommelse med en annan medicine studerande fick Linné tillgång till biblioteket. Linné läste sedan böckerna om nätterna. Stobæus sömnlösa mor upptäckte att det lyste i biblioteket och oroade sig för att Linné skulle somna ifrån ljuset. Linné blev därför tagen på bar gärning mitt i natten. Stobæus förstod dock att Linné förtjänade uppmuntran. Linné fick därefter nyckel till biblioteket, fri mat vid doktorsn bord samt fritt tillträde till Stobæus' föreläsningar. Linné var sedan alltid djupt tacksam mot honom.

I brevet till Stobæus beklagar Linné att han så länge underlåtit att skriva till "Hr Professoren". Orsaken till detta, menar Linné, är att han dels varit överhopad av arbete och dels varit på besök i Dannemora gruva i Uppland i tre veckor. Han berättar att "jag var 100 alnar neder uti grufvorna och söckte åter Stenar. Jag fant några Magneter, fluores chrySTALLINOS, Asbestos och omogna Granater." Doktorn ska få del av dessa "vid nästa bud". Han berättar även att han samlat in intressanta växter och mineraler i gruvan. I

gruvan har Linné också sett Mårten Triefvalds ångmaskin, som är den första i sitt slag och en stor uppfinning. Kraften från ångmaskinen gör så att hela gruvan med omnejd, hus och inventarier, skakar.

Det andra brevet är avsänt från Hartecamp i Nederländerna i november eller december 1736 till en annan välgörare, nämligen *Olof Celsius*. Han var professor, domprost och välbärgad amatörbotanist. I samband med ett möte med den unge Linné i Uppsala erbjöd Celsius honom fri kost och logi hemma hos sig, men också fritt tillträde till husets rika bibliotek. Olof Celsius är ytterligare ett exempel på hur Linné hamnar under betydelsefulla mäns beskydd.

Nu befinner sig Linné i Holland efter att ha erhållit sin doktorsgrad och skriver hem till sin "Högwördige Hr Docktor, Domprobst och Primarius theologiae Professor Bewägne gynnare". Även här blygs han "sannerligen som åhter hela åhret varit försummelig" vilket åter visar att Linné tog sin korrespondens på allvar. I brevet till Celsius berättar Linné att han först blivit osams med Johann Jakob Dillenius (1687-1747) under en tidigare vistelse i London 1736. Dillenius var professor i botanik och ledande på mossor. Han var imponerad av Linné, men ifrågasatte honom också. I brevet till Celsius berättar Linné vidare att de

Frimärke från 1978 efter en målning av M. Hoffman, med Carl von Linné i lappdräkt.

Stamp from 1978 with Carl Linnaeus in Lapp costume, from a painting by M. Hoffman.

börjat argumentera, men slutligen blivit vänner. När de sedan skildes åt var Dillenius tårögd.

Brev till kritiker

Carl von Linné omgav sig med många vänner. Men han hade kritiker också.

En av dessa var *Christian Gottlieb Ludwig*. Han var en av Linnés främsta och tidigaste motståndare. Ludwig var tysk fysiker och sedermera professor i botanik i Leipzig. I brevet från Hartecamp, daterat 28 juli 1737, bemöter Linné den kritik av växternas sexualsystem som Christian Gottlieb Ludwig framfört i ett tidigare brev. Det fanns flera, äldre och vedertagna klassificeringssystem och förvirringen blev allt större, ju fler nya växter som påträffades. Linné försvarar dock självsäkert sitt system genom att sakligt redogöra och argumentera för sina åsikter i sex punkter. Ludwig lär tacksamt ha tagit emot Linnés åsikter.

En annan kritiker är det mångsidiga geniet *Albrecht von Haller*. Brevet är ställt till Haller i september 1739 och avsänt från Stockholm, där Linné nu bedrev sin läkarpraktik. Albrecht von Haller var schweizisk poet, filolog, anatom, bibliograf, zoolog, fysiolog, administratör samt professor i botanik och medicin i Göttingen. Linné och Haller var samtida. De inledde 1735 en lång korrespondens som fortsatte under många år.

Under årens lopp uppstod ständiga missförstånd och konflikter dem emellan eftersom båda led av lätt förföljelsemani. Men de hade också förmåga att förlåta varandra. Från mitten av 1740-talet ökade dock missämjan och i början av 1750 var vänskapen slut mellan dem.

I brevet till von Haller som avsänds 1739, men kommer fram först 1740, berättar Linné mycket fängslande om sin egen levnadshistoria fram till 1739. Han berättar bland annat om en rik stadsläkare vid namn Johan Moræus i Falun. Moræus hade en vacker dotter och när Linné såg den artonåriga flickan blev han förälskad:

Albrecht von Haller (1708-1777)
var född i Schweiz men blev professor i Göttingen.

Albrecht von Haller (1708-1777) was born in Switzerland but became a professor in Göttingen.

"Han hade en vacker dotter – jämte en annan yngre. En viss baron sökte få henne, men förgäves. Jag såg henne, häpen kände jag hjärtat fyllas av sällsamma känslor. Jag var kär, hon äntligen besegrad av mina uppvaktningar, böner och så vidare, älskade också mig, lovade och sade: 'må det ske!' Jag blygdes att vända mig till hennes fader på grund av min fattigdom, men talade dock ut med honom. Han både vill och vill icke. Han tyckte om mig som en far, men gillade icke min ställning. Han förklarade: hon skall få förbliva ogift i tre år. Först då, när förhållandena ha ordnat sig, skall jag ge besked."

Det var under ett julkalas på Svedens gård utanför Falun 1734 som Linné träffade sin blivande hustru, Sara Elisabeth Morea. Den 2 januari gjorde han sin uppvaktning i den berömda lappdräkten. Den 16 januari tillbringade han hela dagen med henne, friade och fick ja med de ovan nämnda orden "må det ske". Bröllopet fick dock inte äga rum förrän efter tre år när Linné doktorerat och etablerat sig som läkare i Stockholm. Linné reste därför till Holland för att doktorera, men hann även resa till fler platser innan

det blev bröllop. Under tiden uppvaktades Sara Lisa emellertid av en av Linnés bästa vänner. En annan vän inträdde och räddade situationen. Linné återvände och slog sig ned i Stockholm. På Sveden gifte sig Carl och Sara Lisa 1739.

Brev till Sara Lisa

Endast tre brev till hustrun Sara Lisa finns bevarade och breven inom familjekretsen är överhuvudtaget få. Det i utställningen visade brevet till *Sara Lisa* är sänt i januari 1740 från Stockholm. Linné befann sig i Stockholm och förtjänade familjens uppehälle. I brevet uttrycker Linné sin gränslösa glädje över deras förstfödde son, Carl (1741-1783). Så här inleder Linné sitt brev:

”Så otroligt jag väntade på posten, så rörd jag blef af des tidning då jag fick det jag väntade, nemligen den hugneliga underrättelsen at den Nådige Guden täckts höra min bön, och min kiäraste hustru förlossat utur ett så swårt och farligt äfwentyr”.

Carl von Linné år 1739.
Målning av Johan Henric Scheffel.

Carl Linnaeus in 1739.
Painting by Johan Henric Scheffel.

Han har inte kunnat närvara under förlossningen som skett på Sveden. Han avslutar med ”Hälsa min Carl lilla”. Carl von Linné d.y efterträdde 1777 sin far som professor i botanik i Uppsala.

Brev till Fredrik Hasselqvist

Linné kallade sina lärjungar apostlar. Kon takten och korrespondensen med dem var också högt värderad. Ett brev är sänt till *Fredrik Hasselqvist* i augusti 1750 från Uppsala. Hasselqvist är en av Linnés främsta apostlar. Han var en sjuklig och fattig prästson från Östergötland och beskrivs som anspråkslös, hövlig, munter och intelligent, för att inte säga enastående. Han sändes ut i världen utan ekonomiskt stöd och Linné hade svårt att föra över pengar till Orienten.

Fredrik Hasselqvist dog skuldsatt, sjuk i tuberkulos i Mindre Asien. Hans samlingar och manuskript kunde inte utlämnas förrän skulden betalats. Drottning Lovisa Ulrika (1720-1782) trädde då in och Linné kunde ge ut Fredrik Hasselqvists reseberättelse 1757. I brevet berättar Linné lite om vad som händer i Sverige, om att ”boskapssjukan grasserar” och om vilka som avlidit på senare tid. Han instruerar Hasselqvist att plocka mossor, men försöker också uppmuntra honom med orden: ”Edert namn är redan långt större än Kalmens”. Han syftar här på sin lärjunge Pehr Kalm.

Brev till nära vänner

Ett brev till *Abraham Bäck* är daterat i januari 1754. Bäck var läkare och konkurrerade med Linné om professuren i medicin vid Uppsala universitet. Han blev Linnés allra bästa vän. Linné vill att Sara Lisa skall gå till sängs de kvällar, när Bäck är på besök, så att de kan tala ostört med varandra. I brevet oroar sig Linné över en stöt i bröstet som Bäck råkat ut för under en resa:

”Det är mig alt för ökiärt att höra, det M.K. Bror stött sig i bröstet wid hemresan från Ulricksdahl. Gud beware M.K.Br. en sådan stöt tyckes i förstone ej hafwa stort att betyda,

men kommer åter ått ofta igien. Gud beware min lille Broder, att den olyckan skulle hända oss, at min Broder skulle ryckas från wetenskaperna.”

Han är rädd att missödet ska vara allvarligt, men kanske är han mest rädd att förlora sin bundsförvant. Han berättar också om att det är sjukdom i familjen och att yngsta dottern Sophia har ständiga febertoppar. Det är tungt att vara familjeförsörjare. Bäck framstår som en mycket sympatisk man, begåvad men inte lika ärelysten som Linné. Bäck arbetade som kungens livläkare och grundade Serafimerlasarettet. Han blev med tiden förmögen och dog vid 82 år ålder. De främsta källorna om Linnés privatliv är breven till Abraham Bäck.

En annan vän till Linné är greven och lantmarskalken *Carl Gustaf Tessin*, adelns talman i riksdagen, grundare av hattpartiet och ambassadör i Frankrike. Han var son till arkitekten Nikodemus Tessin. Vänskapen med Tessin var mycket gynnsam för Linné, eftersom Tessin var ivrig gynnare av vetenskap och konst. Han säkrar en välbetald anställning åt Linné och erbjuder ett rum och fri taffel i det Tessinska palatset. När Tessin senare råkade i onåd hos kungaparet Lovisa Ulrika och Adolf Fredrik (1710-1771), som för övrigt var stora samlare och gynnare av Linné, fann Tessin tröst hos Linné. Deras brevväxling är också mycket förtrolig.

I brevet från Uppsala i februari 1757 vill Linné ha råd hur han bäst ska publicera Hasselqvists reseberättelse ”Iter Palaestinum eller Resa til Heliga landet”:

”Uti sal. Hasselqvists resa, den E. Exc. Så nådigt befördrat, finnes vid slutet om handeln på Orient, såsom nyttigt för vår nations handlande; hvilket jag icke vet, om det bör tryckas eller uteslutas. Ty om det trycktes, torde någon säga, att sådant ej borde blifva allmänt, emedan utlänningar då kunde förkomma våra egne. Utelemnäs det, torde det tillräknas, att man med vilja fördolt det, som vore gagnande. Kunde detta genom E. Exc. på behörigt ställe göras bekant, tyckes mig vara bäst att det alldeles utelemnäs.”

ABRAHAM BÄCK

*Quatuor Regum Sveciæ Archiater,
Reg. Coll. Medicæ ultra XL. ann. Præses,
Eqv. Aurat. de Stella Pol.
Reg. Acad. Scient. Holm. Memb. &c. &c.
Natus 1713.*

Abraham Bäck (1713-1795).

Gravyr av Fredrik Arcel, efter en oljemålning
av Gustaf Lundberg.

Foto: UUB.

Abraham Bäck (1713-1795).

Engraving by Fredrik Arcel, from an oil painting
by Gustaf Lundberg.

Även det sista brevet från Linné, skrivet i maj 1776 från Hammarby, är till vännen *Abraham Bäck*. Linné är då sjuk, men skriver att han mår bättre. Han ber darrhänt Bäck lösa ut brevet, och ”lovar att betala det riktigt”.

Några brev till Linné

Carl von Linné mottog också många brev. Några av de mest efterlängtdade breven var dem från hans lärjungar. Linné väntade ivrigt på nyheter från sina resenärer och ännu mer otåligt på växternas ankomst. Många av de insamlade växterna var tidigare helt okända arter som nu skulle komma att namnges av Linné. De finns bevarade i det linneanska herbariet och är fortfarande viktiga ur vetenskaplig synvinkel.

Pehr Kalm och Pehr Löfving

Pehr Kalm (1716-1779) sändes ut för att finna nyttiga växter som kunde tåla svenskt klimat. Kalm var från Finland och blev sedan professor i Åbo. Linné ville sända honom landvägen till Kina, men det fick bli Nordamerika. Han var en av de lärjungar som kanske bäst levde upp till Linnés förhoppningar. Han kom hem med frön som gick att odla. Han beskrivs som försiktig och med en sund självbevarelsedrift. I sitt brev från den 16 december 1750, avsänt från Philadelphia, skriver Kalm till Hr. Archiater Linneaus:

”Jag vet, ehuru jag här lupit omkring i buskarna, och tagit många svettbad, tör jag dock näppel. sedt zode delen af de örter, som finns här i Norra America; huru ofta är det icke, at gå miste om den samma, och at just ei råka på det stället, der hon växer, hälst i ett så vidtsträckt land som detta.”

Han skriver också att han velat ta med sig några ”rara” djur hem, som skunk eller ”fiskattor”, men fiskattornas odör sätter sig i kläderna varför han inte vågar medföra dem på båtresan. Däremot lovar han ta med flera sköldpaddor samt två opossum, en slags råta, hem. Dessa rör sig fritt i hans kammare när han skriver brevet.

Pehr Löfving (1729-1756) brukar beskrivas som den apostel Linné tyckte allra mest om. Linné gav honom smeknamnet ”vutur” (gam) eftersom han letade växter på ett skarpsynt sätt. Han var en utfattig student i Uppsala, uppvuxen i Älvkarleby under mycket små omständigheter. Löfving var trogen Linné och fungerade som hans förlängda arm. Han tillhörde de hängivna botanisterna, vilka beskrivits fungera som ett utvalt brödraskap. Han skriver i sitt brev från Venezuela i oktober 1754 om sin rika ört-samling som nu består av hela 550-600 arter. Han önskar sig dock bättre hälsa i den tropiska hettan:

”Jag har ock nu fått absolut befallning af vår chef, at aldrig skrifva eller arbeta, som förr,

Pehr Kalm (1716-1779),
en av Linnés lärjungar, på ett finskt frimärke från 1979.

Pehr Kalm (1716-1779), one of Linnaeus's disciples,
on a Finnish stamp from 1979.

om eftermiddagerna och qvällarne, emedan alla påstå, at det skal vara mycket osundt i ett så hett Climat. Men vad jag kan göra, skal jag aldrig underlåta ...”

Han dör på en missionsstation i Venezuela, endast 27 år gammal.

Fredrik Hasselqvist

Fredrik Hasselqvist (1722-1752) skriver i sitt brev 1750 från Smyrna i Turkiet, att han väntar på att få resa vidare. Han har fått resepass av den turkiske kejsaren till Egypten, över Cypern, Alexandria och Kairo till Palestina. Brevet innehåller vackra beskrivningar av mandelträd:

”Mandelträdet blommar på bar qvist, och ger högderna et härligt anseende, der de äro blandade med det stadigt gröna oljoträden ...”.

Han fortsätter sedan brevet med långa och intressanta iakttagelser av landets fikonsträd.

Den nya tidens linneaner

Carl Peter Thunberg (1743-1828) tillhörde den ”nya tidens linneaner”. Dessa var en ny generation anhängare till Linné, lika unga som de tidigare, men mer självständiga. Thunberg kallades ”Japans Linné” och var vapenbroder med Anders Sparrman (1748-1820). Han reste till Holland, Frankrike,

Sydafrika, Japan, Java och Ceylon. Thunberg var smålänning, har framställts som liten, senig och stark. Efter Carl von Linné den yngres död utnämndes han till professor i botanik i Uppsala.

Vid ett tillfälle håller Thunberg på att bli dödad av en afrikansk buffel men klarar sig i sista stund. Han skriver självsäkert från Jakarta i Indonesien den 15 juni 1775 att han:

”efter en med nöje tillbragt 10 veckors resa ifrån Cap, har jag nu den äran att uppvakta Hr Archiatern ifrån Batavia, der jag redan med god hälsa tillbragt en hel månad. Jag står nu på resande fot, at vidare segla till Japan, der jag et år blir öfverliggande.”

Den självständige Solander

Daniel Solander (1733-1782) var född i Piteå. Han följde med på James Cooks första världsomsegling 1768-1771. Solander gick långt, lät sig förföras av London, som var en världsstad redan då och som kom att bli hans hem. Han anställdes av British Museum och blev mycket god vän med Joseph Banks (1743-1820), Linnés främste lärjunge i England. Solander skulle ha gift sig med Linnés dotter, Lisa Stina, men bosatte sig för gott i London och förblev ogift.

I sitt brev från 1760 skriver han att han kommit lyckligt fram efter en svår resa. Nu öppnar sig möjligheterna; han vill snabbt lära sig engelska och kanske flytta ut på landet, fast det är tilltalande i staden. Det är ett underhållande brev från en ung man som njuter av att vara i London och som snart kom att glömma Linné hemma i Sverige.

Att göra breven "publike"

Carl von Linné är kanske vår främste vetenskapsman genom tiderna. Han var verksam som botanist, zoolog, medicinare, lärare och pedagog, mentor, ledare av expeditioner och författare till en lång rad vetenskapliga verk. Han var produktiv inom alla områden, inte minst som brevskrivare. Idag har vi tillgång till hans stora brevsamling och det är lätt att sända en tanke av tacksamhet

Frimärke från 1973 med bild av Carl Peter Thunberg (1743-1828), som har kallats Japans Linné.

Stamp from 1973 with a picture of Carl Peter Thunberg (1743-1828), who has been called "Japan's Linnaeus".

Frimärke från 2001 med Daniel Solander (1733-1782), en av Linnés lärjungar som deltog i James Cooks första världsomsegling.

Stamp from 2001 featuring Daniel Solander (1733-1782), one of Linnaeus's disciples who took part in James Cook's first circumnavigation of the world.

till alla dem som sett till att breven blivit bevarade och tillgängliga. De är både en källa till kunskap och upplevelse. För hur komma en människa nära, om inte genom hennes egna ord?

I utställningen "Linné, brevskrivaren" fick besökarna möta den unge, nyfikne Linné som inte hade tid att sitta stilla i skolan utan drevs ut på egna upptäcksfärder och expeditioner, den upptagne, energiske familjeförsörjaren Linné i Uppsala, den krävande och entusiasmerande forskaren och läraren samt slutligen den åldrande Linné. Allt detta vet vi tack vare den stora brevskörd, full av tankar och reflexioner, som Linné lämnat efter sig.

Skulle H^o Archiatera betaga herrn M^r. Gordon med ett brev, trots det bafsa
 mig till mycket förel, i Janeshet som jag af honom lei adramätt Ruana
 profitera i Planter kaffet. Haa her en son, som redan räknas för gaafte
 stark tyktilig i den saken, så att M^r. Ellis sade det färligt ge halde en
 Gorné men för ett rast tré eller buske hos M^r. Gordon då hos någon annan, ty
 han skal allt för väl och färligt både updraga i sin tröstlita ut sedan solan-
 terna om växterne. Ellis är e, heller god vän med Miller, ty han skal vara gaafte
 capricieuse och stor. Ruffel är i i staden, men väntas inom några dagar.

Jag träffat här Rube och Berch, de må bägge nu väl samt be mig en-
 male sin vördnad. Ribben har nästan hela tiden varit sjuklig sedan han kom
 hit, men är nu tämlig respituerad. Secretären Berch tänker med det
 föste resa ut på kring landet att se sig om. Prof. Forner och hans res-
 kamrat väntas inom 8 dagar tillbaka från en resa som de gjort kring Skott-
 land och England. Ljtknäst: ten nings väntas hit med det föste.

Så som hade jag tillfälle att vält ut för f. Mercis notitula, som jag här-
 näst skal skicka nu är jag skild från min papper, som hvilka ligga klara
 på Skjppet; äfven skal jag då lämna beskrifning på tre Susceptor som
 jag kört för afrafan från landet till i thine, hvilka jag och tre stola
 vara nye. Jag hoppas att de förre som jag skickade med Gullens Skjpps capten
 är väl framkomne; jag är vis, att mer än halften är vnn vänta någon upmärks-
 samhet, men det skulle jagna mig om någon af dem kunde vna H^o Archiatera.

Utaf den som jag kallade Lepidura cornuta, liik jag sedan en stor myrkehet.
 Jag vägar uppa Herr Archiaterens godhet och låter nylagda brev följa med
 de mina k^onsider, och hoppas att H^o Archiaterens takkes lita det med det föste
 afse. med resten. De komma de färligt, ty skulle jag directa ställa dem på
 Lita, så vnn det både här och på de orterne besöva stika genomfä, en så obekant
 ort att de snart kunde misfäntas.

Hos Hediga Fru och Mamsellerne samt W^o Linnaeus anhåler jag om min
 idmykhet och bjärbeliga hälonings förmåla. H^o Linnaeus trok vnn så
 god och vid tillfälle stiga in till min Färbör, att annala min häloning och berätta
 att jag tykelt framkomit. Med djäpaste vördnad har jag äran i till
 min döds att framkänna,

Valborne Herr Archi-
 aters,
 London d. 1 juli 1760.

Lindarons,
 idmykhet och tyngaste förmåla
 Daniel C. Solander.

Del av ett brev från Daniel Solander till Linné från London den 1 juli 1760.

Part of letter to Linnaeus from Daniel Solander in London, dated 1st July 1760.

Linnés sommarbostad Hammarby.
Foto: Erik Hamberg 2007.

Linnaeus's summer-house 'Hammarby'.
Photo: Erik Hamberg 2007.

Att göra breven publika och tillgängliga för en större allmänhet låg dessutom i Carl von Linnés intresse. Han ansåg nämligen själv att "Denna dyra samling af Bref vore värd att göras public, som den innehåller många hundra brev, uti hvilka afhandlas alt märkvärdigt."

Källor och litteratur

Andersson, Bo,

Landsvägspostföring.
(Andersson, Bo, Palme,
Louise & Ödmark, Pia,
Brevet – en resa genom sekler).
Stockholm 1992.

Blunt, Wilfred,

Carl von Linné. 2. uppl.
London 2001.

Forssell, Nils,

Svenska postverkets historia, 2.
Stockholm 1936.

Florin, Magnus,

Trädgården.
[Stockholm], 2005.
(texthäfte till CD-skiva utgiven av
Bonnier Audio)

Fries, Thore Magnus (utg.),

Bref och skrivelser
från och till Carl von Linné, 1:4-5.
Stockholm 1910-1911.

Fries, Thore Magnus,

Linné: Lefnadsskildring, 1-2.
Stockholm 1903.

Harnesk, Helena,

Linné i Uppsala.
Uppsala 2006.

Häger, Bengt-Åke,

Frihetstiden och den gustavianska tiden
(i: Boken om Sveriges historia).
Stockholm 1999.

Lindroth, Sten,

Svensk lärdomshistoria: frihetstiden.
Stockholm 1978.

Lundin, Eliz,

Postvägar, postkontor och
postgårdar i 1750-talets Sverige.
Meddelanden från Postmuseum, 43.
Stockholm 1998.

Svenska Linnésällskapets årsskrift, 2006.

Uppsala 2006.

Sörlin, Sverker & Fagerstedt, Otto,

Linné och hans apostlar.
[Stockholm] 2004.

Carl Linnaeus as Letter Writer

On 23rd May 2007 it was 300 years since Carl Linnaeus (von Linné in Swedish) was born. The national, regional and local celebrations of the anniversary of our great scientist were extensive. This was also the case at Post Museum, where the Museum celebrated with an exhibition, a teaching programme for schools and a series of eight lectures. The purpose of the exhibition was to try to create a portrait of Linnaeus, the man, and to focus on one of his more unknown sides, i.e. Carl Linnaeus, the letter writer.

Carl Linnaeus is perhaps Sweden's greatest scientist of all times. He was active as a botanist, zoologist, physician, teacher and lecturer, mentor, leader of expeditions and author of a large number of scientific works. He was productive in all fields, not least as a letter writer. Today we have access to his large collection of letters, and we have reason to be grateful to all those who have made sure that his letters have been preserved and who have made them available. They are a source of both knowledge and inspiration.

Who was Carl Linnaeus?

Carl Linnaeus was born into an age full of the spirit of exploration, when scientists were competing to try to explain the world. His idea to organise nature methodically became a success. In 'Systema Naturae' he divided nature into three kingdoms: plants, animals and stones. He laid the foundations for the scientific system of classifying and naming animals and plants by using two Latin words, one for the genus and one for the species, e.g. *Passer Domesticus* (house sparrow), *Bellis Perennis* (common daisy), *Homo Sapiens* (modern man). Linnaeus's ideas on the sexual system of plants were

also pioneering.

What has been written about and by Linnaeus, the stories told about him, his homes such as his professorial dwelling in Uppsala and his summer-house Hammarby, all these details taken together show him to be an extremely human person. He was a man who worked hard, who became exhausted at times and who had financial worries. He was a brilliant teacher and enjoyed teaching. Linnaeus seemed to have great nostalgia for the summers of his childhood and returned with pleasure to the province of Småland and his childhood home at Stenbrohult. He called Stenbrohult one of the "most beautiful places Sweden has produced".

His belief in God was strong since childhood, and so was his belief in himself. He coined the expression: God created – Linnaeus classified. But he was also ambitious and strived all his life for recognition and vindication.

Linnaeus and the Postal Service

Carl Linnaeus did a great deal of his work by letter. He maintained important contacts with the aid of his diligent, global correspondence. In a way, it can almost be said that Linnaeus would not have been able to carry out his work without the Post Office. He was dependent on the postal service and attached great importance to it. During his time as a physician in Stockholm (1738-1741), Linnaeus used the only post office in the city, located at Lilla Nygatan 6, present-day address of Post Museum. In Uppsala, the post office was located half way between the castle and the cathedral.

The volume of letters increased markedly in Sweden during the so-called Age of Liberty (1719-1772). Linnaeus sent his official

letters post-free. The right to send post-free letters was awarded to institutions and individuals who could be considered to serve the interests of the State. Among these institutions were the Scientific Society in Uppsala which Linnaeus worked for, but also the Medical Society and later the Royal Swedish Academy of Sciences in Stockholm. However, abuse occurred and on one occasion Linnaeus was reprimanded by the Postmaster General himself, Leonhard Klinckowström (1685-1759). No private greetings or comments must be included if letters were to be sent post-free. A letter sent to Linnaeus's close friend and medical colleague Abraham Bäck (1713-1795) included a private greeting. Bäck managed to make Klinckowström see reason and Linnaeus promised faithfully never to repeat this offence.

Linnaeus's Correspondence

Linnaeus's correspondence comprises 5,500 preserved letters. Just over 3,000 are addressed to Linnaeus and approx. 2,000 are from him. The number of correspondents amounts to a total of 600. The letters have been written over a period of 50 years, from 1728 to 1778. Linnaeus wrote and received most letters during the 1760s. There are 1,700 letters preserved from that decade alone. After Linnaeus's death, most of his letters were sold to England and today they belong to The Linnean Society of London, founded in 1788.

Linnaeus was good at making contact with people. These contacts were then maintained by life-long correspondence, where thoughts as well as pressed plants, seeds and books were exchanged. The correspondence had the form of a global network. It extended from Sweden in the north to southern Africa and from North America to London and St. Petersburg. However, most of the correspondence took place between Stockholm and Uppsala and the surrounding areas. Linnaeus's intimate correspondence with his best friend, the physician Abraham Bäck, runs between 1741

and 1776 and contains no less than 523 letters. The preserved letters from Bäck are fewer, only around 50 are still in existence. A great many letters were also exchanged between Linnaeus and the Secretaries of the Royal Swedish Academy of Sciences, first Pehr Elvius the younger (1710-1749) and then Pehr Wilhelm Wargentin (1717-1783).

Linnaeus as Letter Writer

The letters reveal that Linnaeus is a modern and efficient letter writer. He always has a reason for writing: something he wants a reply to or to be collected, or an instruction for one of his correspondents. It is easy to draw parallels with the present-day exchange of emails. At the same time, Linnaeus mixed private and official matters freely in his letters. He confided readily in people, particularly Bäck, but also in many other friends and confidants, often in connection with the massive criticism he was sometimes subjected to by his opponents and critics. But he also wrote about his daily life and work.

The Exhibition at Post Museum

The material available to choose from for the exhibition at Post Museum was Linnaeus's vast correspondence, as sender and receiver. From this collection of letters, the Museum, together with Eva Nyström and Ann-Mari Jönsson, selected around 20 letters from Linnaeus's correspondence. Like postal milestones, these letters then marked out the path of Linnaeus's life to the visitor. The exhibition started its Linnean story in his youth, since the first known letter from Linnaeus is dated 1728.

In the first exhibition room, we encountered Linnaeus as the sender of 13 letters. The originals of nine of these letters were on display in specially constructed protective display cases, donated by Postmusei Vänner (Friends of Post Museum). The letters were displayed in chronological order and told the story of Linnaeus's life. There were letters to his first mentors, Dr. Kilian

Stobaeus the younger (1690-1742) in Lund, and Professor Olof Celsius (1670-1756) in Uppsala, and to his critics and opponents, Christian Gottlieb Ludwig (1709-1773) in Leipzig and Albrecht von Haller (1708-1777) in Göttingen. Naturally, Linnaeus wrote to his wife Sara-Lisa but also to Fredrik Hasselqvist (1722-1752), one of his foremost disciples, to his good friend Count Carl Gustaf Tessin (1695-1770) and to his best friend, the physician Abraham Bäck, to mention but a few.

In the second exhibition room, we met Linnaeus as the addressee. On display here were eight letters from some of his disciples, or apostles, as he himself chose to call them, who were writing to their highly esteemed teacher from five continents. The apostles were all young men, hungry for life and adventure. But they were also hungry for recognition and fame. The travel was a step in their career. They travelled all over the world with instructions to collect material from flora and fauna. Their life stories are intense and several of them sacrificed their lives, all in the name of science and botany.

Letters to Linnaeus

Carl von Linnaeus also received many letters. Some of the most longed-for letters were the ones from his disciples. Linnaeus waited eagerly for news from his travellers and even more impatiently for the arrival of the plants. A lot of the plants collected were previously totally unknown species that were now to be named by Linnaeus. These have been preserved in the Linnean Herbarium and are still of importance from a scientific point of view.

The apostles Pehr Kalm (1716-1779) and Pehr Löfving (1729-1756) were travelling in North and South America. The latter is usually described as Linnaeus's favourite among the apostles. Linnaeus named him "vultur" (vulture) as the way he searched for plants was sharp-sighted. Carl Peter Thunberg (1743-1828) belonged to the "new period Linnaeans". These were a new generation of

Linnaeus supporters, as young of age as the early disciples, but more independent. Thunberg was called "Japan's Linnaeus". Daniel Solander (1733-1782) took part in James Cook's first circumnavigation of the world 1768-1771. He lived in London which was a metropolis even then. He became an employee of the British Museum and a very good friend of Joseph Banks (1743-1820), Linnaeus's foremost disciple in England.